

Andrzej Nowakowski

Leśnica

Zarys historii wioski
od XIV wieku
po współczesność

Leśnica

Andrzej Nowakowski

Leśnica

**Zarys historii wioski
od XIV wieku po współczesność**

Kraków 2023

Andrzej Nowakowski

 <https://orcid.org/0000-0001-6976-7478>

 annowakow@poczta.onet.pl

© Copyright by Andrzej Nowakowski, 2023

Recenzent

dr hab. Sławomir Dryja (UP JP II w Krakowie)

Opracowanie redakcyjne

Aleksandra Czyż

Projekt okładki i skład

Lesław Sławiński

Streszczenie w języku angielskim

Anna Łabędź

Streszczenie w języku niemieckim

Sławomir Basiura

Zdjęcia

Marcin Zagól

ISBN 978-83-8138-892-4 (druk)

ISBN 978-83-8138-893-1 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788381388931>

Na okładce: przód – mapa *Ducatus Oswieczime et Zatoriesis descriptio* [1593] Gérarda de Jode (1509-1591) z serwisu Polona; tył – fotografie drewnianego krzyża ze wzgórza nad Leśnicą oraz kaplicy pw. św. Wojciecha z centrum tej miejscowości (fot. Marcin Zagól)

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

<https://akademicka.pl>

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Wstęp	11
Rozdział I	
Ogólne wiadomości o Leśnicy	13
1. Położenie wsi	13
2. Warunki naturalne	16
Rozdział II	
Leśnica w dawnej Polsce do 1772 r.	19
1. Wieś graniczna w księstwie oświęcimskim (XIV w. – 1440 r.)	19
2. Wykup Leśnicy przez Polskę w 1440 r.	20
3. Leśnica w obrębie Polski (1440-1772)	22
3.1. Leśnica w enklawie barwałdzkiej (1440-1646)	22
3.2. Wieś w dzierżawie lanckorońskiej (1646-1772)	26
Rozdział III	
Leśnica pod rządami Austrii (1772-1918)	33
1. Okres absolutyzmu (1772-1860)	33
2. Okres autonomii galicyjskiej (1860-1914)	36
3. Pierwsza wojna światowa (1914-1918)	41
Rozdział IV	
Okres międzywojenny i okupacja niemiecka (1918-1945)	45
1. Lata międzywojenne (1918-1939)	45
2. Wojna i okupacja (1939-1945)	49
Rozdział V	
Wieś po drugiej wojnie światowej (1945-2022)	55
1. Okres Polski Ludowej (1945-1989)	55
2. Leśnica współczesna (po 1989 r.)	67

2.1. Najnowsze dzieje wsi (1989-2022)	67
2.2. Demografia i gospodarka	69
2.3. Infrastruktura społeczno-kulturalna oraz wydarzenia kulturalne i sportowe	71
2.4. Marek Dąsał (1959-2018) – sportowiec i wybitny mieszkaniec Leśnicy	75
Rozdział VI	
Oświata w Leśnicy	79
1. Oświata pod rządami Austrii (1911-1918)	79
2. Miejskowa szkoła w Drugiej Rzeczypospolitej (1918-1924)	82
3. Szkoła w Leśnicy w Polsce Ludowej i jej likwidacja (1961-1974) ...	86
Rozdział VII	
Życie religijne mieszkańców i zabytki	93
1. Życie religijne	93
2. Zabytki w Leśnicy	100
2.1. Zabytki sztuki sakralnej	101
2.2. Pozostałe zabytki	106
Zakończenie	109
Bibliografia	111
Wykaz tabel i fotografii	121
Nota o autorze	123
Summary	124
Zusammenfassung	125
Indeks osób	127
Indeks nazw geograficznych	131

Wykaz skrótów

AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
AK – Armia Krajowa
AKMetr. – Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie
ANKr. – Archiwum Narodowe w Krakowie
APBB – Archiwum Państwowe w Katowicach – Oddział w Bielsku-Białej
APZ – Archiwum Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Anny w Zakrzowie
BCh – Bataliony Chłopskie
FJN – Front Jedności Narodu
GG – Generalne Gubernatorstwo
GOK – Gminny Ośrodek Kultury
GRN – Gromadzka Rada Narodowa
GUS – Główny Urząd Statystyczny
IPN – Instytut Pamięci Narodowej
KBW – Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego
KC – Komitet Centralny
KGW – Koło Gospodyń Wiejskich
KOP – Korpus Ochrony Pogranicza
KPSP – Kronika Powszechnej Szkoły Podstawowej
KRS – Krajowy Rejestr Sądowy
LGD – Lokalna Grupa Działania
MO – Milicja Obywatelska
NKN – Naczelny Komitet Narodowy
NSZZ – Niezależny Samorządny Związek Zawodowy
ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych
ORMO – Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej
OSP – Ochotnicza Straż Pożarna
PFZ – Państwowy Fundusz Ziemi
PKS – Państwowa Komunikacja Samochodowa
PPRN – Prezydium Powiatowej Rady Narodowej
PRL – Polska Rzeczpospolita Ludowa
PSL – Polskie Stronnictwo Ludowe
PUBP – Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
PZLA – Polski Związek Lekkiej Atletyki
PZPR – Polska Zjednoczona Partia Robotnicza

RSP – Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna

SB – Służba Bezpieczeństwa

UB – Urząd Bezpieczeństwa

UNRRA – Administracja Narodów Zjednoczonych ds. Pomocy i Odbudowy
(United Nations Relief and Rehabilitation Administration)

ZMP – Związek Młodzieży Polskiej

ZMW – Związek Młodzieży Wiejskiej

ZSL – Zjednoczone Stronnictwo Ludowe

ZSMP – Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej

ZSMW – Związek Socjalistycznej Młodzieży Wiejskiej

ZSL – Zjednoczone Stronnictwo Ludowe

ZSP – Zespół Szkolno-Przedszkolny

ZWZ – Związek Walki Zbrojnej

Wielce Szanownej Pani Janinie Paszcie, wieloletniej dyrektorze Gimnazjum im. Witolda Pileckiego w Zakrzowie, wspaniałemu i spolegliwemu pedagogowi, w dowód wdzięczności i uznania tę pracę dedykuję

Andrzej Nowakowski

Wstęp

Niniejsza publikacja jest piątą z monografii przedstawiających zarysy historyczne wsi wchodzących w skład obecnej gminy Stryszów. Cztery poprzednie pozycje wydawnicze powstały w ciągu pięciu lat (2017-2022). Chronologicznie pierwszą z nich jest monografia autorstwa Małgorzaty Janusz i Andrzeja Nowakowskiego zatytułowana *Stronie. Dzieje oświaty na tle historii wsi. Od średniowiecza po rok 2016* (Rzeszów 2017). Następną pozycją wydawniczą z tego zakresu jest publikacja Anety Rejman, Andrzeja Nowakowskiego i Macieja Malca *Zakrzów. Dzieje szkoły i sportu na tle dziejów wsi* (Rzeszów 2019). W 2022 r. ukazały się w krótkich odstępach czasu kolejne dwie publikacje, najpierw Anety Rejman i Andrzeja Nowakowskiego *Szkoła w Dąbrówce na tle dziejów miejscowości (1911-2020). Przyczynek do historii gminy Stryszów* (Rzeszów 2022), a nieco później Andrzeja Nowakowskiego i Marcina Obodyńskiego *Łękawica. Zarys historii wsi* (Tarnów 2022). Na uwagę zasługuje okoliczność, że współautorami prawie wszystkich prac są młodzi pracownicy naukowi związani z Uniwersytetem Rzeszowskim, którym udzielał wskazówek i porad wieloletni pracownik tej uczelni Andrzej Nowakowski.

O ile poprzednie monografie „stryszowskie” oparte były na licznych, solidnych i niebudzących wątpliwości zasobach źródłowych, o tyle dotarcie do źródeł w przypadku tej publikacji nastroczało niemałych trudności. Są one zapewne pochodną tego, że wieś Leśnica miała marginalne znaczenie w dziejach społeczności gminy stryszowskiej, ponieważ leżała na jej krańcach, miała niewielki potencjał demograficzny i gospodarczy oraz brakowało w niej instytucji integrujących życie społeczne mieszkańców. Jedyna szkółka we wsi, powstała w czasach galicyjskich, w związku z przeobrażeniami w oświacie, małą liczbą nauczycieli i uczniów oraz złym stanem technicznym i sanitarnym budynku nie dotrwała do naszych czasów. Działała ona z dużymi przerwami, a dodatkowo w krótkich przedziałach czasowych.

Nieco więcej informacji mamy na temat życia religijnego mieszkańców oraz obiektów sakralnych istniejących nadal na terenie wsi. Niektóre dane dotyczące religijności ludności Leśnicy znajdują się w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie oraz w archiwum macierzystej parafii pw. św. Anny w Zakrzowie. Dane związane z zabytkami znajdują się natomiast w rejestrach Urzędu Gminy w Stryszowie. Niekompletny i bardzo rozproszony materiał źródłowy służący do poznania dziejów wsi znajduje się w najważniejszych archiwach krajowych: Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Narodowym w Krakowie, a także w Archiwum Państwowym w Katowicach – Oddział

w Bielsku-Białej. Pewne interesujące dane są ponadto przechowywane w archiwum parafii w Stryzowie, do której Leśnica należała przez kilka stuleci. Nośnikami informacji o wsi, jej mieszkańcach i problemach są również osoby fizyczne zamieszkałe w Leśnicy bądź z niej pochodzące. Nieocenioną pomocą służą także opracowania historyczne oraz pamiętnik sporządzony przez Franciszka Lenczowskiego pochodzącego z pobliskiego Stronia.

W związku z trudnościami w dotarciu do oryginalnych źródeł przy opracowaniu monografii posłużono się metodą porównawczą. Zebrane dane o zdarzeniach i zjawiskach w sąsiednich wsiach, a zwłaszcza w Skawinkach i Stroniu, odniesiono również do Leśnicy ze względu na bardzo wysokie prawdopodobieństwo wystąpienia podobnych faktów w tej wsi. Częściowo wykorzystano również relacje ustne mieszkańców Leśnicy, zwłaszcza w odniesieniu do wydarzeń z ostatnich dziesięcioleci. Opracowanie obejmuje okres od schyłku średniowiecza (XIV w.) po czasy współczesne, a datą graniczną jest rok 2022.

Niewątpliwym fenomenem Leśnicy pozostaje to, że ta niewielka wieś z biegiem stuleci nie uległa rozproszeniu, nie przestała istnieć, ani też nie została wchłonięta przez pobliskie miejscowości (Brody, Skawinki, Stronie), jak to się stało w przypadku Ostałowej, wsi położonej niegdyś pomiędzy Dąbrówką a Zagórzem. Obecnie jest ona integralną częścią Dąbrówki w gminie stryszowskiej.

Główne pytanie badawcze opracowania brzmi: czy w warunkach pewnego oddalenia od większych skupisk i ośrodków, przy małej powierzchni i liczbie ludności oraz wobec braku instytucji integrujących (brak własnej szkoły przez większość omawianego okresu) w Leśnicy zdołały wytworzyć się trwałe więzy międzyludzkie, które powoli, z czasem, doprowadziły jednak do scalenia mieszkańców i ukierunkowania ich na wspólne i pozytywne działania?

W tym miejscu autor opracowania pragnie przekazać podziękowania dla osób, które udzieliły znaczącej pomocy i wsparcia przy wydaniu publikacji. Są nimi: sekretarz gminy Stryzów Pan Waław Radoń, sołtys wsi Leśnica Pan Marcin Zagół oraz mieszkaniec tejże wsi Pan Antoni Klimowski, ks. Krzysztof Kopeć – proboszcz parafii pw. św. Anny w Zakrzowie, do której należy Leśnica – oraz Pan Marcin Wcisło z Leńcz. Szczególne słowa uznania i podziękowania należą się Pani Janinie Paszcie – leśniczance z pochodzenia, wieloletniej dyrektor Gimnazjum im. rtm. Witolda Pileckiego w Zakrzowie – za pomoc w zdobyciu cennych materiałów dotyczących historii wsi oraz Panu Jackowi Kachelowi z Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej za pozyskanie archiwaliów dotyczących okresu galicyjskiego oraz Wielkiej Wojny w odniesieniu do Leśnicy. Osobne słowa podziękowania należy skierować pod adresem nauczycieli-filologów, którzy dokonali streszczeń na języki angielski i niemiecki: Pani Anny Łabędź i Pana Sławomira Basiury.

Autor wyraża nadzieję, że jego skromna praca przyczyni się do pełniejszego poznania dziejów Leśnicy, zarówno tych najstarszych, jak i nowszych, oraz współczesnych problemów wsi.

Rozdział I

Ogólne wiadomości o Leśnicy

1. Położenie wsi

Leśnica jest wsią sołecką położoną na obszarze gminy Stryszów w powiecie wadowickim i województwie małopolskim. Jest jedną z sześciu wsi wchodzących w skład gminy stryszowskiej. Oprócz Leśnicy są to: Dąbrówka, Łękawica, Stronie, Stryszów i Zakrzów. Leśnica jest najbardziej na północ i północny wschód wysuniętą częścią gminy, a graniczy bezpośrednio z gminą kalwaryjską i lancorońską. Jadąc drogą powiatową w kierunku południowym, po minięciu Leśnicy docieramy najpierw do Stronia, następnie do Zakrzowa i Stryszowa, a na przeciwnym krańcu gminy leży Dąbrówka. Nie należy mylić Leśnicy z Łaśnicą, będącą przysiółkiem sąsiedniej Lanckorony¹.

Pod względem orograficznym, czyli klasyfikacji obszarów górskich, Leśnica jest zaliczana do Pogórza Wielickiego składającego się z pasma niewysokich wzgórz obejmujących obszar północno-wschodniej części powiatu wadowickiego. Jednak na północ od wsi znajduje się Lanckorońska Góra (545 m n.p.m.), a na południowy wschód od Leśnicy dominuje Pasma Chełmu z kulminacją zachodniego Chełmu (603 m n.p.m.). Wymienione tu szczyty należą już do Beskidu Makowskiego, zwanego dawniej Beskidem Średnim. Można również określić położenie Leśnicy jako wsi usytuowanej po północnej stronie Pasma Chełmu, od którego w jej kierunku odchodzą mniejsze odnogi wzgórz². Miejscowość leży ponadto w górnym biegu Skawinki, zwanej tutaj Cedronem (na wzór biblijnego Cedronu związanego z kultem Chrystusa i Maryi w pobliskiej Kalwarii Zebrzydowskiej). Rzeka rozdziela Leśnicę od Lanckorony, jak również gminę stryszowską od gminy lancorońskiej. Do Skawinki (Cedronu) wpadają drobne potoki: Bugajka, Leśnica i Stronie, które odwadniają tereny Leśnicy i Stronia³.

¹ Por. *Łaśnica*, „Wikipedia”, [on-line:] www.pl.wikipedia.org/wiki/Łaśnica – 23 IX 2022.

² A. Siemionow, *Ziemia wadowicka. Monografia turystyczno-krajoznawcza*, Wadowice 1984, s. 24.

³ *Encyklopedia Stryszowa i okolic. Historia, atrakcje i szlaki turystyczne*, J. Nowak i in. (red.), Stryszów 2015, s. 9.

Od południa i zachodu Leśnica graniczy ze Stroniem należącym do gminy stryszowskiej, od wschodu z Lanckoroną i Skawinkami (gmina lanckorońska), a od północy z Bugajem (kalwaryjskim)⁴. Wieś jest położona w dolinie oddzielającej wspomnianą Lanckorońską Górę od Strońskiej Góry (północnej) o wysokości 468 m n.p.m. Oprócz wymienionej głównej doliny na terenie wsi znajduje się wąska dolinka przypominająca wąwóz, która łączy Stronie ze Skawinkami. Wzdłuż koryta Skawinki (Cedronu) prowadzi droga powiatowa łącząca Brody z Palczą, wsią należącą do gminy Budzów w sąsiednim powiecie suskim. Wzdłuż wąwozu przebiega inna droga powiatowa, zwana okrężną, łącząca Brody ze Stryszowem i Kleczą Dolną koło Wadowic. Wysokość Leśnicy mieści się w przedziale 320-445 m n.p.m.⁵ Wieś leży przy szlaku turystycznym prowadzącym z Lanckorony w kierunku Pasma Chełmu⁶.

Biorąc pod uwagę współrzędne geograficzne, Leśnica położona jest na 19°41' długości geograficznej wschodniej (E), licząc pod południka zerowego (Greenwich pod Londynem), oraz na 49°50' szerokości geograficznej północnej (N)⁷. Należy przypomnieć, że 50 równoleżnik przebiega przez południowe dzielnice Krakowa (Opatkowice, Swoszowice) odległe od Leśnicy o niespełna 40 km na północ.

Centrum Leśnicy położone jest przy drodze powiatowej nr 1729K (Leśnica–Stryszów–Zembrzyce). W Stryszowie łączy się ona z inną drogą powiatową nr 1731K (Stryszów–Kleczą Dolną). Na granicy z gminą lanckorońską znajduje się mały węzeł drogowy, ponieważ droga powiatowa przebiegająca przez Leśnicę łączy się z drogą powiatową nr 1707K (Brody–Palcza)⁸. Obecnie wieś odznacza się dobrą drożnością, gdyż można z niej dojechać do stolicy powiatu, Wadowic, a także do Kalwarii Zebrzydowskiej, Suchoj Beskidzkiej i do samego Krakowa.

Etymologię nazwy Leśnica należy wyprowadzić od zalesionego terenu, który pokrywał obszar dzisiejszej wsi do późnego średniowiecza. Do dziś miejscowość ta położona jest pod lasem. Nie licząc pobliskiej rzeczki Skawinki (Cedronu), cały obszar od góry Żar (527 m n.p.m.) należącej do wsi Zakrzów, ze słynnym

⁴ Na podstawie aktualnej elektronicznej mapy gminy Stryszów: Urząd Gminy Stryszów. System Informacji Przestrzennej, e-mapa, [on-line:] www.stryszow.e-mapa.net – 27 IV 2023.

⁵ Zob. J. Zińko w, *Wokół Kalwarii Zebrzydowskiej i Lanckorony. Monograficzny przewodnik turystyczny i krajoznawczy po zachodnich częściach Beskidu Średniego i Pogórza Wielickiego. Mapki tras turystycznych oraz plany Kalwarii Zebrzydowskiej, Lanckorony i „drózek kalwaryjskich”*, Kalwaria Zebrzydowska 2000, s. 440. Por. także: A. Nowakowski, M. Obodyski, *Skawinki. Wieś, kościół, szkoła, sport. Od schyłku średniowiecza po rok 2017*, Rzeszów 2017, s. 11-15.

⁶ W. Krygowski, *Beskidy Śląski–Żywiecki–Mały i Makowski (część zachodnia)*, Warszawa 1978, s. 380, 383.

⁷ Por. *Leśnica (powiat wadowicki)*, „Wikipedia”, [on-line:] [www.pl.wikipedia.org/wiki/Leśnica_\(powiat-wadowicki\)](http://www.pl.wikipedia.org/wiki/Leśnica_(powiat-wadowicki)) – 22 VIII 2022.

⁸ Składnica akt Starostwa Powiatowego w Wadowicach, Wykaz dróg powiatowych według stanu na dzień 1 stycznia 2022 r., b.p.

barwałdzkim grodziskiem, i wzgórza Żarek (461 m n.p.m.), zwanego również Golgotą, położonego nad klasztorem kalwaryjskim, aż po wzgórze Lanckorony pokrywał gęsty i zwarty las⁹. Podobnie jak w przypadku pozostałych wsi wchodzących w skład gminy stryszowskiej nazwa Leśnicy w dawnej Polsce ulegała pewnym zmianom.

Tabela 1. Zmiany nazwy wsi Leśnica w dawnej Polsce

Nazwa wsi	Data
Lesnica	1440
Leschnycza, Leschnicza	1441, 1442
Lescznicza, Lescznicze	1440
Leszcznicze	1445
Leszchnicze	1448
Leschnicza	1449
Leschnycza	1462
Lesznicza	1466, 1495, 1581
Lyesnycza	1488
Lyesznycza	1529

Główne źródło: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 3, z. 3: *Lasovice–Łaganów*, oprac. W. Bukowski i in., F. Sikora (red.), Kraków 2000, s. 555.

W dawnej Polsce najczęściej w dokumentach pojawiała się nazwa Lesznicza (co najmniej trzykrotnie). Jak wynika z powyższego zestawienia, pierwotna nazwa wsi z niewielkimi zmianami jest obecnie w oficjalnym użyciu. Zwracają uwagę częste zapożyczenia językowe (czeskie i niemieckie) przy określaniu nazwy. Są one charakterystyczne w okresie późnego średniowiecza dla miejscowości położonych w zachodniej Małopolsce, na pograniczu Królestwa Polskiego i księstw oświęcimskiego i zatorskiego. Nazwa Leśnica występuje w urzędowych dokumentach nieprzerwanie od czasów austriackich. Kolejnym wnioskiem wypływającym z nazewnictwa wsi oraz datacji jest to, że nazwy Leśnicy i Stronia pojawiły się najpóźniej (dopiero w 1440 r.), a więc z chwilą nabycia tzw. enklawy barwałdzkiej przez króla Polski¹⁰.

⁹ Por. *Gmina Stryszów. Leśnica*, „Gov.pl”, [on-line:] www.samorzad.gov.pl/web/gmina-stryszow-lesnica – 21 VIII 2022.

¹⁰ A. Nowakowski, M. Obodyski, *Łękwica. Zarys historii wsi*, Tarnów 2022, s. 22.

Oprócz stryszowskiej Leśnicy aktualnie można zidentyfikować inne obiekty fizjograficzne noszące tę samą nazwę. Są nimi: Leśnica będąca dzielnicą Wrocławia, położona w odległości około 10 km na zachód od centrum miasta; Leśnica (miasto) stanowiąca siedzibę gminy miejsko-wiejskiej w powiecie Strzelce Opolskie w województwie opolskim; a także małopolska wieś Leśnica leżąca w gminie Bukowina Tatrzańska w powiecie tatrzańskim.

Leśnica jest najmniejszą pod względem terytorialnym i najmniej ludną wsią w gminie Stryszów. Jej obszar obejmuje zaledwie 264 ha powierzchni (2,642 km²)¹¹ (największa wieś, będąca jednocześnie siedzibą gminy, czyli Stryszów, liczy 1495 ha). Mimo niewielkich rozmiarów wieś składa się z dziewięciu części (przysiółków), a ich nazwy są urzędowo zatwierdzone. Są to: 1. Budzowcówka, 2. Cyprówka, 3. Kawówka, 4. Madejówka, 5. Nagłówka, 6. Nogietówka, 7. Oleksiówka, 8. Pustki, 9. Syberia¹². Można spróbować ustalić, od czego pochodzą wskazane nazwy części Leśnicy. Z pewnością jedna z nich wywodzi się od nazwy wsi Budzów, druga od cyprysu (gatunku drzewa), a trzecia od kawek (ptaków). Pozostałe nazwy pochodzą prawdopodobnie od nazwisk mieszkańców, którzy mogli być właścicielami gruntów położonych w danych częściach wsi. Dwie ostatnie nazwy (Pustki i Syberia) rodzą skojarzenia z surowym krajobrazem wsi, niedającym możliwości stawiania domostw i prowadzenia upraw.

2. Warunki naturalne

Klimat występujący w Leśnicy zbliżony jest do klimatu w pozostałych miejscowościach gminy stryszowskiej, w tym w Stroniu, wsi położonej najbliżej Leśnicy. Jest to klimat umiarkowanie ciepły z roczną średnią temperaturą w granicach 6-8 stopni Celsjusza. Warunki pogodowe są kształtowane głównie przez masy powietrza polarno-morskiego. W okresie jesienno-zimowym przeważają układy niżowe, a od wiosny do jesieni układy wyżowe. W okresie letnim spada 40% wszystkich opadów atmosferycznych. Przeciętna wielkość opadów w ciągu roku to 600-800 l/m². W porze letniej występują też gwałtowne ulewy, podczas których zdarzają się opady przekraczające 100 l/m², a także grad (wieś leży na tzw. szlaku gradowym przebiegającym przez południowo-wschodnią część powiatu wadowickiego). Dłuższe okresy suchej i bezdeszczowej pogody występują zwykle na przełomie lata i jesieni. Przeważają na ogół wiatry z kierunków południowych i północno-zachodnich. W chłodnej porze roku często występują wiatry fenowe, wiejące z południa i południowego zachodu, które podnoszą niekiedy temperaturę powietrza o 20 stopni, i to w bardzo krótkim czasie. W zimie przeciętny okres zalegania pokrywy śnieżnej (przynajmniej na stokach górskich okalających wieś)

¹¹ *Encyklopedia Stryszowa...*, s. 38.

¹² Według aktualnego rejestru TERYT prowadzonego przez GUS.

wynosi do czterech miesięcy. Najczęściej jednak stała pokrywa śnieżna w okolicach Leśnicy zalega przez trzy miesiące (od połowy grudnia do połowy marca). W okresie wiosennym (kwiecień–maj) występują natomiast silne przymrozki, które przyczyniają się do wymiernych strat w rolnictwie. W Leśnicy, której znaczna część jest położona w wąwozie i kotlinie Skawinki (Cedronu), w chłodnej porze roku występuje zjawisko inwersji. Polega ono na tym, że chłodne powietrze, mające cięższą masę pod względem fizycznym, zalega przy samej powierzchni ziemi, a cieplejsze i lżejsze unosi się wyżej. Podczas szczególnie ostrych zim bywały sytuacje, że w wyżej położonych częściach Leśnicy temperatura wynosiła minus 25 stopni Celsjusza, a w niżej położonych spadała do ponad minus 30 stopni Celsjusza¹³.

Należy jeszcze zwrócić uwagę na budowę geologiczną Leśnicy i okolic oraz tamtejszą florę i faunę. W bezpośrednim sąsiedztwie wsi występują granit, jaspis i porfiryty, a budowa geologiczna stanowi część tzw. fliszu karpackiego. W pobliżu Pasma Chełmu występuje okazały drzewostan bukowy, szczególnie pięknie wyglądający jesienią. Ponadto lasy w pobliżu Leśnicy mają charakter mieszany, liściasto-iglasty. Występują w nich prawie wszystkie znane gatunki grzybów jadalnych, niejadalnych i trujących. Na polach okalających wieś można spotkać bażanty, bociany, kuropatwy i przepiórki. Z płazów w okolicy można dostrzec salamandrę plamistą, a z gadów gniewosza, padalca i zaskrońca. Jadowita żmija występuje tu rzadko. W pobliżu Leśnicy spotykamy ssaki, takie jak: dziki, jelenie, kuny, lisy, łasice, sarny oraz rysie, które pojawiają się niezbyt często. Z tego krótkiego przeglądu wynika, że środowisko roślinno-zwierzęce wsi i jej sąsiedztwa jest urozmaicone i nieskażone produktami współczesnego przemysłu¹⁴.

---

¹³ Por. *Historia wsi*, „Zespół Szkolno-Przedszkolny im. Tadeusza Kościuszki w Stroniu”, [on-line:] www.zsp.stronie.pl/o-szkole/historia-wsi/ – 23 VIII 2022. Zob. też: M. Janusz, A. Nowakowski, *Stronie. Dzieje oświaty na tle historii wsi. Od średniowiecza po rok 2016*, Rzeszów 2017, s. 9-10.

¹⁴ Por. *Historia wsi...*

Rozdział II

Leśnica w dawnej Polsce do 1772 r.

1. Wieś graniczna w księstwie oświęcimskim (XIV w. – 1440 r.)

Tereny dzisiejszej Leśnicy od początku państwowości polskiej związane były z Małopolską oraz z dzielnicą krakowską. Jednak wskutek licznych podziałów terytorialnych, które nastąpiły na ziemiach polskich w wyniku postanowień testamentu Bolesława Krzywoustego z 1138 r., i walk o dzielnicę senioralną – krakowską – tereny te w drugiej połowie XIII w. (po 1274 r.) odpadły od niej i zaczęły należeć do śląskiej linii Piastów. Wówczas to zawarty został układ między księciem opolskim Władysławem a księciem krakowskim Bolesławem Wstydliwym, na mocy którego władca Krakowa zgodził się odstąpić na rzecz opolanina obszar między Skawą a Skawinką (Cedronem). Granica obu terytoriów przebiegała przez późniejszą Leśnicę i znajdowała się po stronie śląsko-opolskiej. Obszar Leśnicy pozostawał poza tzw. korytarzem radwanickim, który obejmował m.in. pobliską wieś Brody¹⁵.

Kiedy Władysław Łokietek zjednoczył państwo polskie, wsie wokół Stryszowa, w tym Leśnica, stanowiły wschodnią granicę udzielnego księstwa oświęcimskiego, które wyodrębniło się z posiadłości opolsko-raciborskich i cieszyńskich w latach 1312-1316 za panowania pierwszego władcy tego księstwa – Władysława (Włodka). Nie uznał on zwierzchności Polski, podporządkował się natomiast Koronie Czeskiej. Ten akt hołdowniczy nastąpił w Bytomiu w 1327 r. i pociągnął za sobą realne konsekwencje. Oto rzeczka Skawinka (Cedron) wraz z Pasmem Chełmu stanowiły wówczas granicę państwową polsko-czeską. Biegła ona przez południowo-wschodnią krawędź dzisiejszego powiatu wadowickiego na styku z powiatem suskim oraz przez Zembrzyce, Marcówkę, Zakrzów, Stronie, Leśnicę i Barwałd, kierując się na północ, ku Wiśle¹⁶. Zamek lanckoroński zbudowany przez Kazimierza Wielkiego, zapewne widoczny z Leśnicy, był już twierdzą należącą do Korony Polskiej. Jak wiemy, Kazimierz Wielki, szczególnie w ostatnich

---

¹⁵ A. Siemionow, *dz. cyt.*, s. 85.

¹⁶ K. Koźbiał, *Dzieje starostwa zatorskiego do 1772 roku*, Kraków 2000, s. 40.

latach swego panowania, zakończonego wskutek nieszczęśliwego upadku z konia, starał się uzyskać od papieża, rezydującego wówczas w Awinionie, dyspensę od obowiązywania niekorzystnych traktatów polsko-czeskich. Nie doszło jednak do finalizacji tych działań podjętych na drodze dyplomatycznej¹⁷.

Nie wiemy dokładnie, kiedy pojawiło się pierwsze osadnictwo na obszarze obecnej Leśnicy. Według badacza tych terenów Franciszka Lenczowskiego¹⁸ Leśnica, podobnie jak pobliskie Stronie i Zakrzów, mogła być zasiedlona po wytrzebieciu lasów w ostatnich dziesięcioleciach XIV w., a nawet lokowana na prawie magdeburskim, choć nie ma na to bezpośrednich dowodów¹⁹. Do końca XIV w. nie pojawiła się jeszcze obecna nazwa wsi. Prawdopodobnie na miejscu dzisiejszej Leśnicy była już jakaś niewielka osada, ale bez nazwy. W tamtych czasach bywało, że ludność zamieszkiwała daną miejscowość od dziesiątków lat, ale nie nadawała jej nazwy. Znamienne jest jednak to, że nazewnictwo miejscowości gminy stryszowskiej zaczęło występować dopiero u schyłku średniowiecza, a nazwy pojawiały się w niedużych odstępach czasu (lata 1400-1440)²⁰. Nazwa Leśnica, podobnie jak nazwa sąsiedniego Stronia, pojawiła się dopiero w oficjalnym dokumencie pochodzącym z 1440 r., kiedy to miejscowość została zakupiona na rzecz Królestwa Polskiego.

2. Wykup Leśnicy przez Polskę w 1440 r.

W trzeciej i czwartej dekadzie XV w. słabła pozycja władców Oświęcimia i Zatora. Powoli zbliżali się oni ku Polsce. W 1440 r. miał miejsce znamieny epizod na pograniczu śląsko-małopolskim. Możliwym władcą małopolski Dzierżaw z Rytwian herbu Jastrzębiec, zwany potocznie Dzierżkiem, wyprawił się zbrojnie na Oświęcim i Zator. Miejscowi książęta uznali to za akt agresji i zwrócili się do Polski o pomoc. Dzięki wsparciu wojsk koronnych książęta ci odzyskali zagrabione uprzednio posiadłości, ale w zamian za udzieloną pomoc zgodzili się

¹⁷ Zob. J. Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*, Wrocław 2004, s. 120-123.

¹⁸ Franciszek Lenczowski (1895-1980) pochodził z pobliskiego Stronia. Był doktorem historii, pedagogiem i organizatorem szkolnictwa. Brał udział w obu wojnach światowych i osiągnął stopień kapitana. Podczas drugiej wojny światowej uczestniczył w pracach emigracyjnego rządu londyńskiego, będąc odpowiedzialnym za szkolnictwo ogólnokształcące. Po wojnie wrócił do kraju i do 1956 r., a nawet później, był szykanowany przez komunistów. Jest autorem około 80 publikacji na temat pogranicza małopolsko-śląskiego. Był osobą blisko związaną z Kościołem, w 1974 r. otrzymał papieski Order św. Grzegorza Wielkiego (najwyższe odznaczenie Stolicy Apostolskiej przyznawane osobom świeckim).

¹⁹ F. Lenczowski, *Osadnictwo w regionie Mucharza i Lanckorony w XIV-XVIII w.*, „Wierchy” (Kraków) R. 38, 1969 (wyd. 1970), s. 198.

²⁰ Na podstawie ustaleń autora po dokonaniu kwerendy źródłowej.

odstąpić monarsze polskiemu zarówno zamek barwałdzki, wzniesiony na górze Żar, jak i okręg przyległy do zamku, łącznie z Leśnicą. Stosowny dokument w tej sprawie został wystawiony w Budzie, stanowiącej część dzisiejszego Budapesztu, przez króla Polski i Węgier Władysława III Warneńczyka z datą 26 października 1440 r. Stwierdzono w nim, że monarcha zwraca książętom oświęcimskim zamek zatorski w zamian za przekazanie zamku barwałdzkiego na rzecz Królestwa Polskiego²¹. Leśnica została przejęta przez Polskę wraz z pobliskim lasem o nazwie Ochodzi, ponieważ żupnik potrzebował większej ilości drewna w celu budowy i eksploatacji szybów solnych w Bochni i Wieliczce²². Ta opcja terytorialna została potwierdzona w dokumencie datowanym na 28 grudnia 1440 r., wymieniającym po raz pierwszy Leśnicę z nazwy²³. W imieniu Polski (młodego wówczas króla Władysława III Warneńczyka) nowym nabytkiem władał poddany królewski Mikołaj Serafin herbu Nieczuja, żupnik krakowski (wielicki), czyli zarządca kopalni soli, oraz miecznik krakowski (królewski). Pochodził on z Barwałdu i był mieszczaninem krakowskim, który uzyskał szlachectwo²⁴. Władysław III stosowny dokument wydał ponownie w Budzie, gdzie wtedy przebywał²⁵. W Polsce rządy wówczas sprawowała rada regencyjna, a w praktyce Zbigniew Oleśnicki, biskup krakowski i pierwszy polski kardynał. Według Jana Długosza od tego wydarzenia, a nawet nieco wcześniej, zamek barwałdzki wraz z przynależnościami – po wydaniu go przez księcia oświęcimskiego Waclawa – stanowił własność królewską²⁶.

Znane są również dwa kolejne dokumenty dotyczące przejęcia posiadłości barwałdzkich. W dokumencie opublikowanym 3 lutego 1441 r. w Esztergom (Ostrzyhomiu) król przekazał Mikołajowi Serafinowi prawo do zamku w Barwałdzie wraz z przyległymi wsiami, łącznie z Leśnicą, wymienioną jako Leschnyca²⁷.

²¹ Zbiór dokumentów małopolskich, cz. 8: Dokumenty z lat 1435-1450, uzupełnienie: Dokumenty z lat 1286-1442, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Wrocław 1975, nr 2568, s. 396.

²² Ów dokument nie został opublikowany w żadnym drukowanym zbiorze źródłowym. Zob. M. Leśniakiewicz, *Babia Góra i okolice. Przewodnik po obszarze Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich*, Sucha Beskidzka 2015, s. 170.

²³ J. Kurtyka, *Leśnica*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 3, z. 3: *Lasocice–Łaganów*, oprac. W. Bukowski i in., F. Sikora (red.), Kraków 2000, s. 556.

²⁴ W. Bukowski, *Mikołaj Serafin*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 36, z. 2: *Seidel Stefan – Serkowski Stanisław*, H. Markiewicz (red.), Warszawa–Kraków 1995, s. 285-289.

²⁵ O przejęciu strategicznie ważnej enklawy barwałdzkiej przez Polskę pisze: K. R. Prokop, *Księstwa oświęcimskie i zatorskie wobec Korony Polskiej w latach 1438-1513. Dzieje polityczne*, Kraków 2002, s. 54-59, 65-70, *Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego – Polska Akademia Umiejętności*, t. 97. Zob. też: J. Rajman, *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*, Kraków 1998, s. 203, *Prace Monograficzne Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie*, nr 245.

²⁶ *Jana Długosza roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 11: 1431-1444, K. Bączkowski i in. (red.), Warszawa 2004, s. 201.

²⁷ *Zbiór dokumentów małopolskich...*, nr 2569, s. 397-398.

Dokument ten został następnie potwierdzony przez władcę Polski i Węgier w Budzie 10 czerwca 1442 r.²⁸

Nabycie tzw. enklawy barwałdzkiej wraz z Leśnicą, która niebawem przekształciła się w starostwo niegrodowe (bez jurysdykcji administracyjno-sądowej miejscowego starosty), było przejawem polityki małych i ostrożnych kroków władców Polski zmierzających do odzyskania posiadłości położonych na zachodnich krańcach Małopolski, graniczących bezpośrednio z Górnym Śląskiem. Jak się okazało, ta polityka była częściowo skuteczna²⁹. Wsie wchodzące w skład owej enklawy: Leśnica, Stronie i Zakrzów, w pierwszej kolejności dostały się pod władztwo polskie. Uzyskały one status królewszczyzn, czyli dóbr królewskich dzierżawionych przez starostę, zwanych również tenutą. Pierwszym niegrodowym starostą barwałdzkim i dzierżawcą królewszczyzny barwałdzkiej był Piotr Komorowski z Komorowa, który rezydował w Żywcu. Pozostałe wsie dzisiejszej gminy stryszowskiej były własnością prywatną i z formalno-prawnego punktu widzenia weszły w skład Królestwa Polskiego dopiero w 1564 r., chociaż faktycznie nastąpiło to w 1513 r., kiedy wygasła władza książąt zatorskich³⁰. W tym miejscu należy podkreślić, że w latach 1513-1564 monarchowie polscy dokonywali tzw. egzemplacji, czyli wyjęcia określonych terytoriów spod dotychczasowego prawa śląskiego i czesko-morawskiego wraz z równoczesnym objęciem ich prawem polskim. Przykładowo w 1545 r. król Zygmunt I Stary wydał taki przywilej dla Jana i Wawrzyńca Komorowskich, obejmując ich posiadłości, zarówno żywieckie, jak i barwałdzkie z Leśnicą, prawem polskim³¹.

3. Leśnica w obrębie Polski (1440-1772)

3.1. Leśnica w enklawie barwałdzkiej (1440-1646)

Wprawdzie od 1440 r. Leśnica wraz ze Stroniem i Zakrzowem były własnością króla polskiego, należąc do starostwa barwałdzkiego (klucza zamku barwałdzkiego), jednak tereny przyłączone do Polski, będące przedtem w obrębie księstwa oświęcimskiego, zachowały pewne odrębności ustrojowe. Stopniowo, głównie w XVI w., przyjmowały dopiero prawo i zwyczaje polskie. Sytuacja uległa

²⁸ Tamże, nr 2570, s. 398-399.

²⁹ A. Nowakowski, *Ogólny zarys historyczny księstw oświęcimskiego i zatorskiego oraz etapy ich zблиżania do Polski (w aspekcie prawnohistorycznym)*, [w:] *Zarys dziejów gminy Brzeźnica i Doliny Karpia. W 450. rocznicę inkorporacji księstw oświęcimskiego i zatorskiego do Polski (1564-2014)*. Praca zbiorowa, A. Nowakowski (red.), Brzeźnica-Kraków 2014, s. 9 i n.

³⁰ A. Nowakowski, M. Obodyński, *Łękawica...*, s. 26.

³¹ S. Szczotka, *Stosunki Żywiecczyny ze Śląskiem od XVI wieku do upadku Rzeczypospolitej*, Katowice 1938, s. 151, *Polski Śląsk*, t. 39.

Summary

Leśnica – An Outline of the Village's History from the 14th Century to the Present Day

In terms of area and population, Leśnica is the smallest of the six villages that make up Stryżów Municipality. In the Middle Ages, it belonged first to the Duchy of Oświęcim and from 1440 to the Polish Crown. In the years 1440-1646, it was part of the Starosty of Barwałd, and then, in the years 1646-1772 it belonged to the Starosty of Lanckorona. In the years 1772-1918, the village was under Austrian rule. In reborn Poland, until 1933, Leśnica was an independent municipality, and then it was incorporated into the Stryżów Municipality. During the German occupation in 1939-1945, Leśnica was in the General Government.

After World War II, until 1954, the village was still part of Stryżów Municipality, and then, in the years 1954-1968, of the commune of Stronie. From 1969, the village was in the commune of Stryżów, and from 1973 in Stryżów Municipality. Leśnica was in Kraków Voivodeship until 1975, in Bielsko-Biała Voivodeship in the years 1975-1998, and from 1999 in Lesser Poland Voivodeship, in Wadowice County.

A small elementary school, later renamed common and primary school, existed in the village for short periods of time – in the years 1911-1924 and 1961-1974. In general, children from Leśnica attend a primary school in nearby Stronie nowadays. The faithful from Leśnica used to belong (until 1907) to the parish in Stryżów. Today they belong to the parish in Zakrzów. The main site of religious worship in Leśnica is the chapel of Saint Adalbert.

After the political changes in Poland and the restoration of local self-governments, starting from 1990, social and cultural life in Leśnica has flourished, centered around the residents association and a civic center situated in the middle of the village.

Keywords: Leśnica, village, outline, history, 14th century, present day

Zusammenfassung

Leśnica. Abriss der Geschichte des Dorfes vom 14. Jahrhundert bis heute

Hinsichtlich der Fläche und der Bevölkerungszahl ist Leśnica das kleinste Dorf in der Gruppe von sechs Dörfern der Gemeinde Stryszów. Im Mittelalter gehörte es zunächst zum Fürstentum Auschwitz und seit 1440 zur polnischen Krone. In den Jahren 1440-1646 war es ein Teil der Ältestenschaft in Barwałd und dann – in den Jahren 1646-1772 – gehörte es zur Ältestenschaft in Lanckorona. In den Jahren 1772-1918 stand das Dorf unter österreichischer Herrschaft. Im wiedergeborenen Polen war Leśnica bis 1933 eine eigenständige Gemeinde und zog dann in die Gemeinde Stryszów ein. Während der NS-Besetzung (1939-1945) lag Leśnica im Generalgouvernement.

Nach dem Zweiten Weltkrieg befand sich das Dorf noch in den Grenzen der Gemeinde Stryszów (bis 1954). Bis zum Jahr 1975 gehörte es zur Woiwodschaft Krakau, dann zur Woiwodschaft Bielsko (1975-1998) und schließlich zur Woiwodschaft Kleinpolen mit der Hauptstadt in Krakau und zum Landkreis Wadowice (seit 1999).

Eine kleine, später als Gemeinschafts- und Grundschule bezeichnete Volksschule existierte im Dorf nur für eine kurze Zeit (1911-1924 und 1961-1975). Meistens besuchen die in Leśnica wohnhaften Kinder eine Grundschule in der nahe gelegenen Ortschaft namens Stronie. Die Gläubigen aus Leśnica gehörten einst (bis 1907) zur Pfarre in Stryszów. Heute gehören sie dagegen zur Pfarre in Zakrzów. Die St.-Adelbert-Kapelle in Leśnica ist wiederum das Hauptobjekt der religiösen Verehrung.

Nach den politischen Veränderungen in Polen und der Wiederherstellung der lokalen Selbstverwaltung (1990) entwickelt sich das Sozial- und Kulturleben von Leśnica auf der Basis der Vereinigung der Einwohner und im Gemeindezentrum des Dorfes.

Stichwörter: Leśnica, Dorf, Abriss, Geschichte, 14. Jahrhundert

Książka stanowi monografię wsi Leśnica, leżącej w Małopolsce, w powiecie wadowickim, gminie stryszowskiej. Miejscowość znajduje się na skraju dwóch regionów geograficznych (Beskidu Makowskiego oraz Pogórza Wielickiego) i graniczy z gminą lancorońską. W dawnej Polsce Leśnica należała najpierw do starostwa (królewszczyny) barwałdzkiej, a następnie do posiadłości starosty i zamku w Lanckoronie. Wieś przylega do słynnych „drózek” łączących się z kompleksem sanktuarium kalwaryjskiego, znajdującego się od 1999 r. na liście światowego dziedzictwa UNESCO.

W książce po raz pierwszy kompleksowo dokonano przeglądu historii wsi od schyłku średniowiecza po współczesność, z uwzględnieniem zajęć ludności, gospodarki i demografii wsi, oświaty, kultury i sportu, życia religijnego mieszkańców, a także zabytków sztuki sakralnej i świeckiej położonych w Leśnicy.

Publikacja wzbogaca wiedzę o dawnym pograniczu (do 1564 r.) między Królestwem Polskim a dziedziznami książąt śląskich (oświęcimskich i zatorskich) oraz o zwyczajach ludności i zabytkach zarówno w Leśnicy, jak i w okolicznych miejscowościach.

<https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8138-892-4

